

معرفی و بررسی کتاب شمع خرد، خاطرات کامران فانی

سیدکاظم حافظیان رضوی

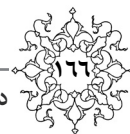
■ چکیده:

انسان به خواندن سرگذشت دیگران رغبت ذاتی دارد و از آن لذت می‌برد. یکی از روش‌های ضبط و ثبت خاطرات، تاریخ‌شفاهی است. این روش، فرایندی است که حاصل آن جریان روائی تاریخ بوده و مصاحبه‌شونده با کنترل و تدبیر مصاحبه‌کننده آن را می‌سازد. همچنین تألیفات حاصل از مصاحبه‌های تاریخ‌شفاهی، اهمیت آن را به‌عنوان یکی از شیوه‌های جدید پژوهشی بر همگان واضح و روشن ساخته است. کتاب شمع خرد، خاطرات کامران فانی حاصل مصاحبه با آقای کامران فانی - کتابدار و پژوهشگر برجسته - است. مصاحبه، تدوین و تحقیق این اثر بر عهده پیمانہ صالحی بوده است که در سال ۱۳۹۵ به وسیله انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران چاپ و منتشر شده است. نوشتار پیش رو، کتاب مذکور را معرفی و بررسی می‌کند.

کلیدواژه‌ها:

تاریخ‌شفاهی؛ تدوین؛ مصاحبه؛ کامران فانی.

تاریخ‌شفاهی، دوفصلنامه؛ سال سوم، شماره اول، شماره پیاپی ۵، بهار و تابستان ۱۳۹۶، صص

معرفی و بررسی کتاب شمع خرد، خاطرات کامران فانی

سید کاظم حافظیان رضوی^۱

استاد کامران فانی از جمله فرهیختگان و دانشوران حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی است که به‌زعم صفحات اهداء برخی از کتاب‌های زنده‌یاد استاد پوری سلطانی (مهربانوی کتابداری ایران) سهم زیادی در ارتقاء کتابداری ایران دارد و از وی به‌عنوان همکار فرزانه خود در تحقیقاتش یاد می‌کند. کامران فانی در وادی تألیف، ترجمه، ویراستاری و آموزش در طول حیات پُربرت خود قدم برداشته است و بر اساس کارنامه پربار و پرمحتوایش بیشترین کارش بر تألیف، ترجمه و ویراستاری دانشنامه‌ها و دایرة‌المعارف‌ها متمرکز بوده است. منابع مرجع کتابداری و اطلاع‌رسانی جای ویژه‌ای در مجموعه آثار او دارند. به‌یمن اجرای طرح تاریخ‌شفاهی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و با اهتمام خانم پیمان‌صالحی کتاب «شمع خرد؛ خاطرات کامران فانی» که حاصل مصاحبه با استاد فانی و مذاقه در آثار و نوشته‌های دیگران درباره وی است به مناسبت هفته پژوهش در آذر ماه ۱۳۹۵ انتشار یافت.

این کتاب بدون شک یکی از آثاری است که از لابه‌لای صفحات آن و پرسش‌های مصاحبه‌گر و پاسخ‌های کامران فانی می‌توان به‌بخش زیادی از تاریخ تحولات کتابداری در ایران و تلاش‌های علمی، پژوهشی و آموزشی در تولید آثار باارزشی همچون سرعنوان‌های موضوعی فارسی و فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان، گسترش رده‌های تاریخ ایران و فلسفه اسلامی در نظام کنگره و از این‌گونه پی برد.

از سوی دیگر با توجه به خاطراتی که استاد فانی از زندگی خود بیان می‌کند، سیر تحول و رشد دانشورانی چون او در تاریخ معاصر ایران را می‌توان به‌روشنی ادراک نمود و در عین حال نمونه و الگویی است از آنهایی که در روزگار ما بیشتر دغدغه یادگیری و دانستن دارند تا کسب مدرک و میز و مویز.

۱. کتابدار، پژوهشگر و عضو هیئت‌رئیسه
انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران.
khafezian@gmail.com

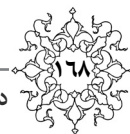

«شمع خرد» که به حق صفتی است زبینه استاد کامران فانی، در مجموع شامل هشت فصل و چهار پیوست است که عبارتند از: خانواده و نوجوانی / آغاز تحصیلات دانشگاهی و دانشکده ادبیات دانشگاه تهران / گروه کتابداری دانشگاه تهران و دوره دکترای (ناتمام) / مرکز خدمات کتابداری / کتابخانه ملی ایران / دایرةالمعارف‌نگاری و فرهنگستان زبان و ادب فارسی / ترجمه‌های ادبی، مقالات و فن ترجمه / رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و انجمن کتابداران ایران و پیوست‌ها شامل: کارنامه / نمایه / گزیده تصاویر و کتابنامه.

در پایان هر فصل پی‌نوشت‌های مفیدی برای توضیح و آگاهی‌رسانی بیشتر توسط پژوهشگر محترم فراهم آمده که این خود شاهدهی است بر وسواس پدیدآور در ارائه مستندات تاریخ‌شفاهی. در مجموع باید وام‌دار صداقت و نگاه نقادانه استاد فانی در بیان حقایق حیات فرهنگی بود. در جای‌جای کتاب از آنچه که باید به‌عنوان تاریخ یاد شود بدون هیچ دغدغه‌ای یاد شده است از جمله به‌عنوان فردی که اشراف کامل بر تاریخ کتابخانه ملی ایران دارد در پاسخ به پرسش: «به نظر شما کتابخانه ملی در چه دهه‌ای، بهترین دوران فعالیت را داشته است؟» می‌گوید: «فکر می‌کنم در این ده سال اخیر بوده است قبل از انقلاب که کارنامه درخشانی نداشته و در واقع اصلاً کارنامه نداشت و اصولاً کتابخانه به مفهوم مدرن امروزی نبود. بعد از انقلاب که من به کتابخانه ملی آمدم، بحران تعویض ریاست داشت ده، یازده نفر طی ده، یازده سال اول انقلاب، ریاست کتابخانه ملی را بر عهده گرفتند و عوض شدند؛ در نتیجه کار اصلی انجام نمی‌شد.

با آمدن سیدمحمد خاتمی در سال ۱۳۷۱، ایشان دیگر ماندند و تغییر نکردند و تا زمانی که رئیس‌جمهور شدند، حدود شش یا هفت سال رئیس کتابخانه بودند. بعد هم سیدمحمدکاظم بجنوردی هشت‌سال در کتابخانه ملی بودند. بنابراین دیگر برنامه‌ها می‌توانستند تداوم پیدا کنند و می‌دانستیم که به‌رحال رئیسی هست که کم و بیش آشنا شده، برنامه‌ها را قبول دارد و اجرا می‌کند. قبل از آن با تغییرات مداوم مدیریت، هیچ برنامه دراز مدتی نمی‌توانست اجرا بشود؛ با اینکه برنامه‌های جدی و اصلی انجام می‌شد، ولی به‌رحال تابع تغییراتی بود. بنابراین از اواسط دوره ریاست سیدمحمد خاتمی، دوره شکوفایی کتابخانه ملی آغاز شد که ادامه پیدا کرد و این سال‌ها شاید بهترین دورانش بود (از متن کتاب، ص ۷۳).

چند اتفاق مهم در تاریخ کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران رخ داده است که از آن‌ها نباید غافل شد. تشکیل مرکز خدمات کتابداری قبل از انقلاب، و دیگری ادغام این مرکز در کتابخانه ملی ایران بعد از انقلاب و البته تشکیل انجمن کتابداران ایران در ۱۳۴۵ خورشیدی. فانی با توجه به حضور پررنگ و اثرگذارش در همه این اتفاقات، در این مصاحبه‌ها به آن‌ها پرداخته است. از آنجا که ناقدی صادق و بی‌طرف و بی‌جبهه نیز هست به‌راحتی می‌توان از فحوای گفته‌های او با تاریخ این اتفاقات آشنا شد.

با توجه به سند بودن نظرات استاد فانی، در بین پاسخ‌های ایشان درباره ویژگی‌های حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به‌عنوان علم و فن که از مقولات بسیار پردغدغه دانشوران و حرفه‌مندان این رشته است، در این کتاب فرصت خوبی برای بازشدن این مباحث و دریافت نظرات بی‌پیرایه و مبتنی بر دانش جناب فانی است. در پاسخ به پرسش درباره ویژگی‌های رشته کتابداری می‌گوید: «کتابداری دو جنبه دارد از یک طرف علم است ولی یک علم به شدت کاربردی است. کتابداری از یک طرف به‌صورت یک علم مطرح شده، درس داده می‌شود، نظریست و لازم نیست به آن عمل کنید ولی در واقع اهمیت آن در عمل مشخص می‌شود. بنابراین باید به شدت عمل‌گرا باشد ... در کتابداری لازم است در کنار درس خواندن به‌صورت عملی در کتابخانه‌ها کار کنید» (متن کتاب، ص ۱۱۶). همچنین او از کتابداران به‌عنوان واسطه بین هر علم با استفاده‌کنندگان از آن یاد می‌کند (متن کتاب، ص ۷۵).

در پایان این یادداشت به دانشجویان عزیز و صدالبته استادان محترم رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (که همچنان من با این نام مشکل دارم)، پیشنهاد می‌کنم برای پی‌بردن و آشنایی با آنچه بر رشته آن‌ها گذشته است، حتماً کتاب «شمع خرد» را مطالعه فرمایند. وقت زیادی از آن‌ها نخواهد گرفت.

